

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”

**ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО
УКРАЇНИ”
ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ЇХ НАПИСАННЯ**

Харків
2012

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО”**

Електронна копія

**ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО
УКРАЇНИ”
ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ЇХ НАПИСАННЯ**

(галузь знань 0304 “Право,”
освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”,
напрямок підготовки 6.030401 “Правознавство”)

**для студентів ІІ курсу
заочного факультету**

**Харків
2012**

Тематика курсових робіт з навчальної дисципліни “Конституційне право України” та методичні рекомендації до їх написання (галузь знань 0304 “Право”, освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”, напрям підготовки 6.030401 “Правознавство”) для студентів II курсу заочного факультету / уклад.: Ю. Г. Барабаш, Т. М. Слінько, Л. К. Байрачна та ін. – Х.: Нац. ун-т “Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого”, 2012. – 54 с.

У к л а д а ч і: Ю.Г. Барабаш,
Т. М. Слінько,
Л. К. Байрачна,
Г. В. Берченко,
Ф. В. Веніславський,
І. І. Дахова,
В. І. Кичун,
В. П. Колісник,
О. Г. Кушніренко,
Л. І. Летнянчин,
С. Ю. Лукаш,
О. В. Нестеренко,
В. В. Середюк-Буз,
Є. В. Ткаченко,
Ю. В. Ткаченко,
О. О. Чуб

*Рекомендовано до видання редакційно-видавничою радою
університету (протокол № 7 від 10.09.2012 р.)*

© Національний університет “Юридична
академія України імені Ярослава Мудрого”, 2012

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Конституційне право – провідна галузь правової системи України, роль якої суттєво зростає на сучасному етапі суспільних перетворень. Наука конституційного права вирішує все більш широкий комплекс проблем державотворчого процесу. Написання курсових робіт з актуальних питань конституційного права України допомагає сформувати у студентів демократичну свідомість, зрозуміти тенденції розвитку конституційного процесу в Україні на сучасному етапі.

Тематика робіт охоплює головні теми дисципліни й актуальні проблеми розвитку сучасного державотворчого процесу. Студент вільно обирає тему курсової роботи, до кожної із яких дається план, методичні рекомендації та література. Студент на власний розсуд може користуватися додатковою літературою і відповідними літературними та нормативними джерелами. Разом із тим слід користуватися підручниками та навчальними посібниками з конституційного права України, виданими авторським колективом кафедри Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”, а також коментарем до Конституції України (Конституційне право України: посіб. для підготовки до іспиту / Ю.Г. Барабаш, Л.К. Байрачна, І.І. Дахова та ін.; за заг. ред. Ю.Г. Барабаша. – Х.: Право, 2012. – 304 с.; Конституційне право України у запитаннях і відповідях: навч. посіб. / О.Г. Кушніренко, Т.М. Слінько. – Х.: Майдан, 2012. – 330 с.; Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В.Я. Тацій (голова редкол.), О.В. Петришин (відп. секретар), Ю.Г. Барабаш та ін.; Нац. акад. прав. наук України. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Х.: Право, 2011. – 1128 с.).

При написанні роботи необхідно використовувати приклади з практики державотворчого процесу. Питання теми треба висвітлювати, аналізуючи положення чинної Конституції України (з урахуванням змін та доповнень до неї). Важливо, щоб тема була розкрита всебічно.

Студент повинен висловити власне ставлення до відповідних фактів, подій, до ідей і пропозицій, які є в рекомендованій літературі та в періодиці.

При цьому не варто зловживати цитатами, які потрібно використовувати, як правило, для підтвердження відповідних положень або з метою критики ідей, задля вказівки на неузгодженість і недосконалість норм права. Цитати, фактичні дані потрібно звірити і супроводити виноскою внизу сторінки. Список використаної літератури, нормативних та інших матеріалів треба вказати у відповідній послідовності наприкінці роботи. Слід зазначити дату написання роботи, а також її підписати.

Робота має бути написана від руки, грамотно, акуратно, зрозумілим почерком, обсяг – 30-36 сторінок учнівського зошита. Сторінки слід пронумерувати. З метою своєчасного рецензування виконану роботу необхідно подати не пізніше ніж за 30 днів до початку сесії.

Студент, курсова робота якого не допущена до захисту або при захисті оцінена незадовільно, до складання іспиту не допускається. Повернену роботу необхідно виконати повторно з урахуванням зауважень і рекомендацій викладача і разом із рецензією надіслати методистові факультету.

ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ

Тема 1. Становлення конституціоналізму в Україні

П л а н

1. Поняття сучасного конституціоналізму.
2. Головні етапи розвитку українського конституціоналізму.
3. Система українського конституціоналізму.

Перш за все слід ознайомитися з чинною Конституцією України, а також із найбільш важливими рекомендованими джерелами з питань конституціоналізму. При з'ясуванні походження терміна “конституціоналізм” доречно звернути увагу на сучасну теорію концепції конституціоналізму, в якій він пов'язується з пануванням права і верховенством закону. Також треба окремо зупинитися на європейському та американському конституціоналізмі.

Висвітлюючи друге питання, слід пам'ятати, що витоки українського конституціоналізму сягають “Руської правди”. Варто назвати джерела українського конституціоналізму, зокрема, Конституцію Пилипа Орлика, практичну діяльність Кирило-Мефодіївського братства, М. Драгоманова, М. Грушевського, Універсалів Центральної Ради, українських конституцій 1919, 1925, 1937 та 1978 років.

Описуючи систему українського конституціоналізму, важливо зосередитися на таких його складових (елементах), як принципи і цінності, зафіксовані в Конституції; конституційні доктрини; конституційна практика.

Список нормативних актів та літератури

Барабаш Ю. Г. Український конституціоналізм як пріоритетний об'єкт наукових досліджень / Ю. Г. Барабаш // Наука конституційного права України: сучасний стан та напрямки розвитку. – Х.: Право, 2009. – С. 93-99.

Конституційне право України: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. Колісник, Ю. Барабаш. – Х.: Право, 2008. – 416 с.

Крусян А. Р. Сучасний український конституціоналізм: моногр. / А. Р. Крусян. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 560 с.

Речицкий В. Конституционализм. Украинский опыт / В. Речицкий. – Х.: Фолио, 1998.

Речицкий В. Прості цінності конституціоналізму / В. Речицкий // Критика. – 2011. – Число 1-2 [Електрон. ресурс]. Режим доступу: http://krytyka.com/cms/front_content.php?idart=1018

Стецюк П. Б. Основи теорії конституції та конституціоналізму: посіб. для студ. / П. Б. Стецюк. – Л.: Астролябія, 2003. – Ч.1.

Тацій В. Проблеми становлення сучасного конституціоналізму в Україні / В. Тацій, Ю. Тодика // Право України. – 2001. – № 6.

Українська конституційна традиція на тлі досвіду конституціоналізму країн Центральної та Східної Європи // Країни Центрально-Східної Європи в умовах глобалізації: історико-методологічний, політико-правовий та економічний аспект; за ред. Є.В. Бевзюка, О.О. Гріна. – Ужгород, 2010. – 368 с.

Шаповал В. М. Становлення конституціоналізму в Україні: проблеми теорії / В. М. Шаповал // Право України. – 1998. – № 5. – С. 25-29.

Шаповал В. М. Сучасний конституціоналізм / В. М. Шаповал. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 560 с.

Шевчук С. Доктрина верховенства права та конституціоналізму: історична генеза і співвідношення / С. Шевчук // Право України. – 2010. – № 3. – С. 52-61.

Шевчук С. Основи конституційної юриспруденції: навч. посіб. / С. Шевчук. – Х.: Консум, 2002. – 394с.

Т е м а 2. Конституційне право України як галузь вітчизняного права

П л а н

1. Поняття, предмет і метод галузі конституційного права України.

2. Конституційно-правові норми, їх особливості та види.
3. Конституційно-правові інститути.
4. Поняття та склад конституційно-правових відносин.
5. Джерела конституційного права України як галузі права.

При розгляді першого питання необхідно розкрити поняття “конституційне право України як галузь права”, обґрунтувати, чому саме воно є провідною галуззю національної системи права. Слід також визначити предмет конституційного права України та метод конституційно-правового регулювання.

Розкриваючи друге питання, необхідно дати визначення норми конституційного права, вказати її особливості та здійснити класифікацію конституційно-правових норм за різними критеріями.

Відповідь на третє питання передбачає з’ясування змісту категорії “конституційно-правовий інститут” та розгляд видів цих інститутів.

Висвітлення четвертого питання потребує, перш за все, розкриття змісту поняття “конституційно-правові відносини”, виокремлення їх особливостей, а також аналізу складу цих відносин.

Наприкінці, розкриваючи п’яте питання, необхідно визначити поняття “джерела конституційного права України як галузі права”, вказати ці джерела та навести їх коротку характеристику.

Список нормативних актів та літератури

Колісник В. П. Конституційне право України як провідна галузь права: лекція / В. П. Колісник // Студ. юрид. журнал: дод. до журналу “Право України”. – 2011. – № 1. – С. 187-196.

Погорілко В. Ф. Поняття, ознаки і види конституційно-правових норм / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко // Право України. – 2001. – №11. – С. 9-14.

Тодыка Ю. Н. Конституционное право Украины: отрасль права, наука, учебная дисциплина / Ю. Н. Тодыка. – Х.: Фолио-Райдер, 1998. – 292 с.

Тодыка Ю. Н. Конституционное право Украины: учеб. пособ. / Ю. Н. Тодыка, О. Ю. Тодыка. – Х.: Райдер, 2003. – 292 с.

Федоренко В. Система конституційного права України: теоретико-методологічні аспекти / В. Федоренко. – К.: Ліра-К, 2009. – 580 с.

Т е м а 3. Засади конституційного ладу

П л а н

1. Поняття конституційного ладу та його засад.
2. Система засад конституційного ладу.
3. Цілісність засад конституційного ладу як умова єдності та стабільності суспільства.

Висвітлюючи перше питання, потрібно пам'ятати, що вказані поняття не є тотожними, а самі засади закріплені в I, III та XIII розділах Конституції України. Розкривши ці поняття, у другому питанні слід навести аналіз відповідних принципів, які утворюють систему засад.

Завершуючи написання роботи, у відповіді на третє питання необхідно приділити увагу тій обставині, що конституційні принципи, які утворюють засади конституційного ладу, є цілісними, багато в чому взаємодіють між собою, їх ігнорування негативно впливає на розвиток громадянського суспільства й держави.

Список нормативних актів та літератури

Рішення Конституційного Суду України № 10-рп/1999 від 14.12.1999 р. (справа про застосування української мови) // Офіц. вісн. України. – 2000. – № 4. – Ст. 125.

Рішення Конституційного Суду України № 15-рп/2004 від 02.11.2004 р. (справа про призначення судом більш м'якого покарання) // Там же. – 2004. – № 45. – Ст. 2975.

Барабаш Ю. Г. Демократические основы конституционного строя Украины / Ю. Г. Барабаш // Конституционное развитие России и Украины: сб. науч. трудов. – Вып. 1. – Х.: Право, 2011. – С. 46-67.

Барабаш Ю. Г. Державно-правові конфлікти в теорії та практиці конституційного права / Ю. Г. Барабаш. – Х.: Право, 2008.

Веніславський Ф. Конституційний лад та суспільний ідеал: до питання про базові цінності конституційного ладу України / Ф. Веніславський // Право України. – 2010. – № 2. – С. 120-128.

Кушніренко О. Г. Базові цінності конституційного ладу та їх взаємозв'язок з правовими принципами / О. Г. Кушніренко // Формування європейського правового простору: історія і сучасність: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Х.: НДІ держ. буд-ва, 2011. – С. 15-17.

Кушніренко О. Г. Гарантії дотримання (захисту) засад конституційного ладу / О. Г. Кушніренко // Ідеологія державотворення в Україні: Історія і сучасність. Матеріали наук.-практ. конф. 22-23 листоп. 1996 р. – К. : Генеза, 1997. – С. 119-121.

Лукаш С. Політичний плюралізм як принцип конституційного ладу / С. Лукаш // Віче. – 1997. – № 7.

Румянцев О. Г. Основы конституционного строя России (понятие, содержание, вопросы становления) / О. Г. Румянцев. – М.: Юрист, 1994. – 285 с.

Скрипнюк О. В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії та практики. До 10-річчя незалежності України: [моногр.] / О. В. Скрипнюк. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. – 600 с.

Тодька Ю. Н. Основы конституционного строя Украины / Ю. Н. Тодька. – Х.: Факт, 1999. – 320 с.

Т е м а 4. Конституційно-правові засади міжнародної діяльності України

П л а н

1. Конституційна характеристика України як суверенної і незалежної держави.
2. Принципи та головні напрямки міжнародної діяльності України.
3. Міжнародні договори України в системі національного законодавства.
4. Конституційно-правові гарантії незалежності України та її рівноправності у зовнішніх зносинах.

Розкриваючи перше питання теми, слід проаналізувати ознаки державного суверенітету України як необхідної передумови її самостійності та рівноправності в зовнішніх зносинах, а також дослідити трансформацію самої ідеї державного суверенітету в умовах сучасних інтеграційних і глобалізаційних процесів.

Висвітлення другого питання треба розпочати з детального вивчення принципів міжнародних відносин, закріплених в Конституції України, поточному законодавстві та міжнародно-правових документах.

На основі аналізу ст. 18 Основного Закону України та Закону України “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики” слід розкрити зміст головних напрямків зовнішньополітичної діяльності держави.

Під час викладення третього питання доречно проаналізувати роль та значення міжнародних договорів у системі національного законодавства України, дослідити конституційно-правові засади їх підписання, ратифікації та денонсації. Також важливо проаналізувати основні повноваження органів державної влади та їх посадових осіб у зовнішньополітичній сфері з урахуванням Рішення Конституційного Суду України від 15 січ. 2009 р. № 2-рп/2009.

Наприкінці, у четвертому пункті, слід розкрити еконо-

мічні, політичні, юридичні, військові, міжнародно-правові та інші гарантії незалежності й рівноправності України як самостійного суб'єкта міжнародних відносин.

Список нормативних актів та літератури

Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В. Я. Тацій (голова редкол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Х.: Право, 2011. – С.3-18; 67-75; С.122-139.

Декларація про державний суверенітет України // Відом. Верхов. Ради УРСР. – 1990. – № 31. – Ст. 429.

Про міжнародні договори України: Закон України від 29.06.2004 р. № 1906-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540.

Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01.07.2010 р. № 2411-VI // Там же. – 2010. – № 40. – Ст. 527.

Рішення Конституційного Суду України від 15 січ. 2009 р. № 2-рп/2009 у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України “Про деякі питання керівництва зовнішньополітичною діяльністю держави” // Вісн. Конституц. Суду України. – 2009. – № 2. – С. 6-21.

Барабаш Ю. Г. Ключові напрями конституційної політики в галузі імплементації міжнародних стандартів прав людини / Ю. Г. Барабаш // Вісн. Акад. правов. наук України. – 2009. – № 1 (56). – С. 48-54.

Веніславський Ф. В. Декларація про державний суверенітет як політико-правова передумова становлення конституційного ладу України / Ф. В. Веніславський // Декларація про державний суверенітет України – передумова її незалежності та демократичного розвитку: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 16 черв. 2010 р.; НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування Нац. акад. прав. наук України, Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х.: НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування, Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2010. – С. 9-11.

Державний суверенітет: теоретико-правові проблеми / за ред.: Ю. П. Битяка, І. В. Яковюка; НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування, Нац. акад. прав. наук України. – Х. : Право, 2010. – 272 с.

Захаренко В. Принципи і норми міжнародного права як основа зовнішньополітичної діяльності України / В. Захаренко // Право України. – 2010. – № 4. – С.336-342

Ковтун В. І. Військові гарантії державного суверенітету України: конституційно-правовий аналіз / В. І. Ковтун // Прobl. правознавства та правоохоронної діяльності. – 2010. – № 4. – С. 90-94.

Колісник В. П. Конституційні засади міжнародного співробітництва в умовах глобалізації / В. П. Колісник // Проблеми глобалізації та геополітичний вектор розвитку України: Зб. тез (За матеріалами ХІХ Харків. політолог. читань). – Х.: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2007. – С. 93-95.

Летнянчин Л. І. Декларація про державний суверенітет України у сучасній інтерпретації / Л. І. Летнянчин // Декларація про державний суверенітет України – передумова її незалежності та демократичного розвитку: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Х.: НДІ держ. буд-ва, 2010. – С. 39-41

Нестеренко О. В. Державний суверенітет та інтеграційні процеси / О. В. Нестеренко // Організаційні та правові пробл. забезпечення держ. суверенітету: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 27 берез. 2009 р. – Х.: Вид. СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2009. – С. 75-76.

Тема 5. Конституція України як Основний Закон суспільства і держави

П л а н

1. Поняття конституції як Основного Закону України.
2. Класифікація конституцій.
3. Юридичні властивості Конституції України.
4. Принципи та функції Конституції України.

У першому питанні на основі аналізу монографічної літератури та правових позицій Конституційного Суду України слід розкрити природу конституції як установчого акта народу. Варто також розглянути конституцію у матеріальному та формальному значенні, співвідношення понять “конституція” та “основний закон”.

Друге питання присвячене класифікації конституцій за різними критеріями, яке покликане продемонструвати багатство конституційних актів (форм).

У третьому питанні слід розкрити юридичні властивості Конституції України як сукупності таких її юридичних особливостей (властивостей), що вирізняють її серед системи інших нормативно-правових актів. Зокрема, варто акцентувати на юридичному верховенстві Основного Закону України, його прямій дії, підвищеній стабільності, специфічній системі правової охорони тощо.

Розкриваючи зміст четвертого пункту плану, треба проаналізувати фундаментальні принципи, які знайшли закріплення в Конституції України. На окрему увагу заслуговує з'ясування функцій конституції як основних напрямків її впливу на суспільні та державно-правові відносини. Слід зупинитися на установчій, юридичній, політичній, обмежувальній та інших функціях Основного Закону України.

Список нормативних актів та літератури

Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В. Я. Тацій (голова редкол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Х.: Право, 2011. – 1128 с.

Рішення Конституційного Суду України від 11 лип. 1997 р. № 3-зп/1997 (справа щодо конституційності тлумачення Верховною Радою України ст. 98 Конституції України) [Електрон. ресурс]. – Режим доступу // <http://www.ccu.gov.ua>.

Рішення Конституційного Суду України від 3 жовт. 1997 р. № 4-зп у справі за конституційним зверненням Барабаша Олександра Леонідовича щодо офіційного тлумачення час-

тини п'ятої ст. 94 та ст. 160 Конституції України (справа про набуття чинності Конституцією України) [Електрон. ресурс]. – Режим доступу // <http://www.csu.gov.ua>

Рішення Конституційного Суду України від 5 жовт. 2005 р. № 6-рп /2005 у справі за конституційним поданням 60 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини першої ст. 103 Конституції України в контексті положень її статей 5, 156 та за конституційним зверненням громадян Галайчука Вадима Сергійовича, Подгорної Вікторії Валентинівни, Кислої Тетяни Володимирівни про офіційне тлумачення положень частин другої, третьої, четвертої ст. 5 Конституції України (справа про здійснення влади народом) [Електрон. ресурс]. – Режим доступу // <http://www.csu.gov.ua>.

Погорілко В. Поняття та юридичні властивості Конституції України / В. Погорілко, В. Федоренко // Право України. – 2006. – № 11. – С. 4-10.

Речицкий В. Политический предмет конституции / В. Речицкий. – К.: Дух і Літера. – 2012. – 740 с.

Скрипнюк О. Поняття функцій конституції та теоретико-методологічні проблеми їх класифікації / О. Скрипнюк // Право України. – 2006. – № 2. – С. 21-26.

Стецюк П. Б. Основи теорії конституції та конституціоналізму. Частина перша: посіб. для студ. / П. Б. Стецюк. – Л.: Астролябія, 2003. – 232 с.

Тодыка Ю. М. Конституция Украины: проблемы теории и практики: [моногр.] / Ю. М. Тодыка. – Х.: Факт, 2000. – 608 с.

Тодыка Ю. Н. Конституция Украины – основной закон государства и общества / Ю. Н. Тодыка. – Х.: Факт, 2001. – 382 с.

Федоренко В. Л. Конституція України: поняття та юридичні властивості / В. Л. Федоренко, О. В. Носенко // Стратегічні пріоритети: наук.-аналіт. зб. – № 2 (7). – 2008. – С. 188-194.

Шаповал В. Сутнісні характеристики конституції як основного закону держави / В. Шаповал // Право України. – 2008. – № 10. – С. 4-12.

Т е м а 6. Конституційно-правові відносини та їх структура

П л а н

1. Конституційно-правові відносини: поняття, особливості, структура.
2. Види конституційно-правових відносин.
3. Поняття та види суб'єктів конституційно-правових відносин.
4. Загальна характеристика об'єктів конституційно-правових відносин.
5. Зміст конституційно-правових відносин.

У першому питанні слід дати визначення конституційно-правових відносин, розкрити їх особливості, зокрема, вказати на характер, розмежувати з іншими видами державно-правових відносин (адміністративно-правовими, бюджетно-фінансовими), і, насамкінець, визначити структуру конституційно-правових відносин.

При розкритті другого питання варто показати всю різноманітність виникаючих та існуючих в Україні конституційно-правових відносин.

Висвітлюючи третє питання, доцільно вказати на особливості суб'єктного складу конституційно-правових відносин. Слід дати класифікацію та визначити особливості таких суб'єктів конституційно-правових відносин, як український народ, фізичні особи, органи публічної влади.

При відповіді на четверте питання необхідно навести дефініцію поняття “об'єкти конституційно-правових відносин”, показати їх специфіку. Доречно окреслити коло об'єктів конституційно-правових відносин та коротко розкрити їх правову природу.

Наприкінці потрібно охарактеризувати інші елементи конституційно-правових відносин, визначити поняття “зміст конституційно-правових відносин”, встановити підстави виникнення, зміни та припинення конституційно-правових відносин.

Також слід дати їх загальну характеристику, з'ясувати особливості юридичних фактів у конституційно-правових відносинах.

Список нормативних актів та літератури

Барабаш Ю. Установча влада українського народу як конституційний феномен / Ю. Барабаш // Право України. – 2009. – № 11. – С. 73-80.

Давидов Р. Питання теорії конституційних правовідносин / Р. Давидов, Ю. Данилюк // Там же. – 2006. – № 1. – С. 16-19.

Данилюк Ю. Визначення поняття суб'єктів конституційних правовідносин / Ю. Данилюк // Юрид. Україна. – 2008. – № 5. – С. 28-31.

Зімбровська М. С. Методологічний аналіз сучасних інтерпретацій поняття “конституційно-правові відносини” / М. С. Зімбровська // Наук. вісн. Дніпропетр. держ. ун-ту внутр. справ. – 2010. – № 1. – С. 69-74.

Погорілко В. Суб'єкти конституційно-правових відносин: поняття, ознаки, види / В. Погорілко, В. Федоренко // Право України. – 2002. – № 10. – С. 3-9.

Погорілко В. Об'єкти конституційного права України: поняття, ознаки та види / В. Погорілко, В. Федоренко // Там же. – 2004. – № 2. – С. 9-16.

Тодыка Ю. Н. Конституционное право Украины / Ю. Н. Тодыка, О. Ю. Тодыка. – Х.: Райдер, 2003. – 292 с.

Тодыка Ю. Н. Конституция Украины: проблемы теории и практики / Ю. Н. Тодыка. – Х.: Факт, 2000. – 608 с.

Третяк О. П. Поняття та ознаки об'єктів конституційно-правових відносин / О. П. Третяк // Вісн. Запоріж. держ. ун-ту. – 2004. – № 1. – С. 78-84.

Шаповал В. Суб'єкти конституційного права України: постановка проблем теоретичного визначення / В. Шаповал // Право України. – 2000. – № 8. – С. 21-24.

Тема 7. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні

П л а н

1. Поняття конституційно-правового статусу людини і громадянина та його структура. Види правового статусу людини і громадянина.

2. Принципи конституційно-правового статусу людини і громадянина.

3. Загальна характеристика конституційних прав, свобод і обов'язків людини і громадянина як головних елементів конституційно-правового статусу людини.

Спочатку необхідно з'ясувати та розкрити різні підходи до визначення поняття “конституційно-правовий статус людини і громадянина”, вказати, у чому полягає відмінність між ними, встановити основні елементи правового статусу особи. Потрібно назвати головні види правового статусу людини і громадянина та показати роль і місце саме конституційного статусу людини.

При відповіді на друге питання варто детально висвітлити основні принципи конституційно-правового статусу людини і громадянина, з'ясувавши при цьому поняття “принцип” та розмаїття підходів до виокремлення переліку вказаних принципів.

Особливу увагу слід приділити аналізу прав, свобод і обов'язків людини і громадянина як головних елементів конституційно-правового статусу людини. При цьому необхідно з'ясувати зміст поняття “права, свободи і обов'язки людини і громадянина”, показати відмінність між правами і свободами людини і громадянина, навести їх класифікацію за різними критеріями та визначити конституційні обов'язки людини і громадянина.

Список нормативних актів та літератури

Загальна декларація прав людини // Права людини: Міжнародні договори України, декларації, документи: Зб. міжнар. док. – К.: Наук. думка, 1992. – С. 18-24.

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права // Там же. – К.: Наук думка, 1992. – 200 с.

Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права // Там же. – 1992. – 200 с.

Конвенція про захист прав і основоположних свобод людини від 04.11.1950 р. // Офіц. вісн. України. – 1998. – № 13. – С. 270-302.

Про засади державної політики України в галузі прав людини: постанова Верховної Ради України від 17 черв. 1999 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1999. – № 35. – Ст. 303.

Витрук Н. В. Общая теория правового положения личности / Н. В. Витрук. – М.: Норма, 2008. – 448 с.

Князев В. Поняття та елементи конституційно-правового статусу людини і громадянина в Україні / В. Князев // Право України. – 1998. – № 12. – С. 4-8.

Колодій А. М. Права та обов'язки людини і громадянина в Україні: підруч. / А. М. Колодій. – К.: Правова єдність, 2008. – 350 с.

Кушніренко О. Г. Права і свободи людини і громадянина / О. Г. Кушніренко, Т. М. Слінько. – Х.: Факт, 2001. – 438 с.

Летнянчин Л. І. Основні обов'язки як елемент конституційного статусу людини і громадянина в Україні / Л. І. Летнянчин // Актуальні пробл. правознав.: тези доп. і наук. повідомл. учасн. наук. конф. молодих учених та здобувачів. – Х.: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2006. – С. 8-12.

Летнянчин Л. І. Конституційні обов'язки людини і громадянина в Україні: проблеми теорії і практики / Л. І. Летнянчин. – Х.: Вид. СПД ФО Вапнярчук Н.М., 2006. – 256 с.

Полховська І. К. Конституційний принцип рівності людини і громадянина в Україні / І. К. Полховська. – Полтава: Полтав. літератор, 2009. – 200 с.

Проблеми реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні / за ред. Н. М. Оніщенко, О. В. Зайчук. – К.: Юрид. думка, 2007. – 424 с.

Рабінович П. М. Права людини і громадянина: навч. посіб. / П. М. Рабінович, М. І. Хавронюк. – К.: Наук. думка, 2004. – 464 с.

Тодика Ю. М. Основні обов'язки людини і громадянина як елемент конституційно-правового статусу особистості / Ю. М. Тодика, О. П. Євсєєв // Наук. вісн. Чернів. ун-ту. – Вип. 180. Правознавство. – 2003. – С. 37-41.

Тодыка Ю. Н. Конституционно-правовой статус человека и гражданина в Украине / Ю. Н. Тодыка, О. Ю. Тодыка. – К.: Ін Юре, 2004. – 368 с.

Т е м а 8. Обмеження прав людини

П л а н

1. Обмеження прав людини: міжнародно-правовий аспект та конституційно-правове регулювання в Україні.
2. Підстави обмеження прав і свобод людини і громадянина.
3. Обмеження прав і свобод людини в умовах воєнного та надзвичайного стану.

Розкриваючи перше питання, слід приділити увагу закріпленню можливості обмеження прав людини в Конституції та законах України, а також проаналізувати міжнародно-правові акти в галузі прав людини стосовно регулювання цього питання.

При розгляді другого питання необхідно розкрити підстави обмеження прав особи, тобто проаналізувати ті обставини, за наявності яких обмежується реалізація прав людини. Висвітлюючи це питання, доречно вказати, які саме права людини підлягають обмеженню за наявності певних підстав.

Відповідь на третє питання передбачає дослідження особливого правового режиму, що може бути введений на тери-

торії України або в окремих її місцевостях і який передбачає можливість обмеження прав людини.

Наприкінці необхідно з'ясувати, реалізацію яких прав людини може бути обмежено в умовах воєнного чи надзвичайного стану, вказати, які права людини не можуть бути обмежені за будь-яких обставин.

Список нормативних актів та літератури

Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. // Голос України. – 2008. – № 236 (10 грудня). – С. 10.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11. 1950 р. // Офіц. вісн. України. – 1998. – № 113. – Ст. 270.

Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16.03.2000 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2000. – № 23. – Ст. 176.

Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 06.04.2000 р. // Там же. – 2000. – № 28. – Ст. 224.

Колінко Я. Поняття обмеження прав і свобод людини і громадянина в умовах надзвичайного стану / Я. Колінко // Юрид. України. – 2010. – № 8. – С. 25-31.

Ладиченко В. В. Правовий статус особи й обмеження основних прав / В. В. Ладиченко // Держава і право. Юрид. і політ. науки. – Вип. 33. – К.: Ін-т держави і права НАН України, 2006. – С. 17-24.

Нестеренко О. В. Обмеження права на доступ до інформації: конституційно-правовий аспект / О. В. Нестеренко // Пробл. законності. – Вип. 86. – 2007. – С. 49-55.

Панкевич І. Проблеми обмеження прав людини у рішеннях Європейського суду з прав людини / І. Панкевич // Вісн. Львів. ун-у. Серія юридична. – Вип. 35. – 2000. – С. 16-20.

Рабінович П. М. Права людини і громадянина: навч. посіб. / П. М. Рабінович, М. І. Хавронюк. – К.: Наук. думка, 2004. – 464 с.

Скрипнюк О. В. Конституційно-правове регулювання обмеження прав і свобод людини і громадянина в Україні / О. В. Скрипнюк // Публічне право. – 2011. – № 3. – С. 5-11.

Тодыка Ю. Н. Конституційно-правовий статус человека и гражданина в Украине / Ю. Н. Тодыка, О. Ю. Тодыка. – К.: Ін Юре, 2004. – 368 с.

Чуб О. О. Конституційні обмеження політичних прав громадян України / О. О. Чуб // Конституція України – основа побудови правової держави і громадянського суспільства: Тези доп. та наук. повідомл. учасників всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та здобувачів (м. Харків, 26-27 черв. 2006 р.). – Х.: Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 2006. – С. 61-65.

Т е м а 9. Конституційно-правовий статус іноземців та осіб без громадянства в Україні

П л а н

1. Поняття “іноземець” і “особа без громадянства”, категорії іноземців та особливості їх правового статусу.
2. Принципи правового статусу іноземців та осіб без громадянства.
3. Основні права, свободи та обов’язки іноземців та осіб без громадянства в Україні.
4. Особливості юридичної відповідальності іноземців та осіб без громадянства в Україні.

Спочатку слід дати визначення понять “іноземець” та “особа без громадянства”, розглянути категорії іноземців та особливості їх правового статусу в Україні. Розкрити принципи їх правового статусу.

Далі необхідно проаналізувати основні права і свободи іноземців та осіб без громадянства, у тому числі їх конституційні права на працю, відпочинок, соціальний захист, житло, освіту, користування досягненнями культури, на участь в об’єднаннях громадян, на пересування по території України і вибір місця проживання, на свободу совісті, а також обов’язки додержання Конституції і законів України, не заподіювати

шкоди природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані збитки, сплачувати податки і збори та ін. Варто розглянути обмеження в правовому статусі іноземців та осіб без громадянства, аргументувати доцільність таких обмежень.

Наприкінці слід пояснити підстави і види відповідальності іноземців та осіб без громадянства за порушення ними українського законодавства, а також правові підстави їх видворення за межі України.

Список нормативних актів та літератури

Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 22.09.2011 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2012. – № 19-20. – Ст. 179.

Про імміграцію: Закон України від 07.06.2001 р. // Там же. – 2001. – № 41. – Ст. 197.

Про закордонних українців: Закон України від 04.03.2004 р. // Там же. – 2004. – № 25. – Ст. 343.

Заржицький О. Працевлаштування іноземців та осіб без громадянства в Україні / О. Заржицький, Р. Бандуристий // Право України. – 2007. – № 2.

Кушніренко О. Права іноземців на участь у місцевому самоврядуванні / О. Кушніренко, О. Карасевич // Віче. – 2003. – 4. – С. 78-79.

Кушніренко О. Г. Права і свободи людини і громадянина / О. Г. Кушніренко, Т. М. Слінько. – Х.: Факт, 2001. – 438 с.

Малиновська О. А. Міграція та міграційна політика / О. А. Малиновська. – К.: Центр учб. л-ри, 2010. – 304 с.

Мінкіна Т. Видворення іноземних громадян як міра відповідальності за порушення порядку перебування в Україні / Т. Мінкіна // Право України. – 2001. – № 9.

Мінкіна Т. П. Особливості правового статусу іноземців та осіб без громадянства за законодавством України / Т. П. Мінкіна // Наук. вісн. Дніпропетр. юрид. ін-ту МВС України. – 2000. – № 2 (2). – С. 84-89.

Соколецька К. М. Правосуб'єктність іноземних громадян в Україні / К. М. Соколецька // Вісн. Нац. ун-ту внутр. справ України. – Х., 2002. – Вип. 18.

Тодька Ю. Н. Конституционно-правовой статус иностранцев и беженцев в Украине / Ю. Н. Тодька. – Х.: Факт, 1999.

Хоменець Р. Правовий статус іноземців та їх участь у місцевому самоврядуванні / Р. Хоменець // Економіка, фінанси, право. – 2001. – № 8. – С. 5-7.

Т е м а 10. Правовий статус біженців та осіб, які потребують тимчасового чи додаткового захисту

П л а н

1. Поняття “біженець”, конституційно-правове регулювання статусу біженців.

2. Тимчасовий захист: поняття, підстави, строк надання, припинення.

3. Права та обов’язки біженців і осіб, які потребують тимчасового або додаткового захисту.

4. Повноваження органів виконавчої влади, що беруть участь у вирішенні питань, пов’язаних із біженцями та особами, які потребують додаткового або тимчасового захисту.

При розгляді першого питання необхідно дати визначення поняття “біженець” та з’ясувати їх окремий правовий статус, стисло охарактеризувати законодавство, яке регулює правовий статус біженця, встановити підстави для його отримання.

Висвітлюючи друге питання, слід розкрити поняття “тимчасовий захист”, підстави та строки надання, умови припинення.

Відповідь на третє питання бажано розпочати з аналізу прав та обов’язків біженців та осіб, які потребують тимчасового чи додаткового захисту, розкрити права та обов’язки особи, якій відмовлено в оформленні документів для вирішення питання щодо визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, у визнанні біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, а також яка втратила чи позбавлена статусу біженця або додаткового захисту.

На основі вивчення чинного законодавства в четвертому питанні доречно охарактеризувати систему та компетенції державних органів, які беруть участь у вирішенні питань, пов'язаних із біженцями та особами, які потребують додаткового або тимчасового захисту.

Список нормативних актів та літератури

Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2012. – № 16. – Ст.1 46.

Буроменський М. В. Міжнародний і національний захист прав людини та права біженців: навч. посіб. / М. В. Буроменський, В. М. Стешенко, В. Г. Куць. – Х.: [б. в.], 2004. – 198 с.

Ковалишин І. Правовий статус біженців в Україні як вид правового статусу іноземців / І. Ковалишин // Право України. – 2001. – № 2. – С. 38-42.

Малиновська О. Приєднання України до Конвенції ООН 1951 року та Протоколу 1967 року про статус біженців / О. Малиновська // Юрид. вест. – 2002. – № 1.

Международные стандарты защиты прав беженцев // Право и политика. – 2001. – № 12. – С. 121-124.

Мосьондз С. Проблема біженців: історія виникнення, сучасний стан та шляхи розв'язання / С. Мосьондз // Підприємство, госп-во і право. – 2004. – №12. – С. 135-139.

Політика з питань біженців та надання притулку: навч. посіб. – К.: Центр учб. л-ри, 2007. – 142 с.

Сірант М. М. Генеза поняття “статус біженця” у міжнародному праві / М. М. Сірант // Митна справа. – 2003. – № 4. – С. 89-96.

Тиндик Н. П. Біженці: невід’ємний елемент сучасного світового міграційного процесу / Н. П. Тиндик. – Л.: Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2007. – 608 с.

Тодыка Ю. Н. Конституційно-правовий статус іноземців и беженцев в Украине / Ю. Н. Тодыка. – Х.: Факт, 1999.

Тема 11. Конституційно-правове регулювання мовних відносин

П л а н

1. Загальна характеристика мовної ситуації в Україні.
2. Правовий статус державної мови в Україні.
3. Конституційно-правові гарантії мовних прав національних меншин.
4. Правове регулювання мовних відносин у сфері діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування.
5. Правове регулювання мовних відносин у галузі освіти та в інформаційній сфері.

Розкриваючи перше питання, необхідно дати загальну характеристику мовної ситуації в Україні на сучасному етапі, проаналізувати чинники (історичні, соціальні, політичні), що визначають та впливають на державну мовну політику.

При відповіді на друге питання слід навести дефініцію поняття “державна мова”, встановити основні її ознаки та сфери застосування. Дати відповідь на питання: чи відрізняється державна мова від офіційної мови. Проаналізувати положення Конституції та законів України щодо державної мови.

Далі треба охарактеризувати правовий режим мов національних меншин, конституційно-правові гарантії їх мовних прав в Україні.

Розглядаючи четверте та п'яте питання, треба проаналізувати стан та визначити проблеми правового регулювання мовних відносин у сфері діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, у галузі освіти та в інформаційній сфері, також запропонувати шляхи їх вирішення.

Список нормативних актів та літератури

Про засади державної мовної політики: Закон України від 03.07.2012 р. № 5029-VI // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 61. – Ст. 2471.

Європейська хартія регіональних мов або мов меншин // Офіц. вісн. України. – 2006. – № 50. – Ст. 3381.

Про національні меншини: Закон України від 25.06.1992 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 36. – Ст. 529.

Рішення Конституційного Суду України від 14.12.1999 р. № 10-рп/99 (справа про застосування української мови) // Вісн. Конституц. Суду України. – 2000. – № 1.

Рішення Конституційного Суду України від 20.12.2007 р. № 13-рп/2007 (справа про розповсюдження іноземних фільмів) // Там же. – 2008. – № 1. – С. 28-32.

Козьмук Б. Мовне законодавство і мовна політика потребують вдосконалення / Б. Козьмук // Право України. – 2002. – № 10. – С. 70-72.

Колісник В. П. Національно-етнічні відносини в Україні: теоретичні засади та конституційно-правові аспекти / В. П. Колісник. – Х.: Фоліо, 2003. – 240 с.

Колісник В. Правове регулювання мовних відносин в Україні та проблеми його подальшого удосконалення / В. Колісник // Вісн. Акад. прав. наук України. – 1998. – № 4. – С. 81-91

Лопушинський І. Мова державна – мова офіційна: суть проблеми та шляхи її подолання / І. Лопушинський // Вісн. Нац. акад. держ. управління. – 2005. – № 1. – С. 459-465.

Речицкий В. Независимый комментарий к Решению Конституционного Суда Украины по делу об официальном толковании положений ст. 10 Конституции Украины касательно применения государственного языка органами государственной власти и местного самоуправления от 14.12.1999 г. / В. Речицкий // Рос.-укр. бюл. – 2000. – № 6-7. – С. 139-142.

Ткаченко Є. В. Конституційно-правове регулювання мовних відносин: моногр. / Є. В. Ткаченко. – Х.: ФІНН, 2010. – 336 с.

Фомин А. И. Решение Конституционного Суда Украины о государственном языке / А. И. Фомин // Государство и право. – 2003. – №2. – С. 85-91.

Тема 12. Конституційно-правовий статус громадських об'єднань

П л а н

1. Поняття “громадські об'єднання” та їх класифікація.
2. Порядок створення та реєстрації громадських об'єднань.
3. Права громадських об'єднань.
4. Припинення громадських об'єднань.

При написанні роботи потрібно використовувати Закон України “Про громадські об'єднання”, положення якого набувають чинності з 01.01.2013 р.

Спочатку необхідно дати визначення поняття “громадське об'єднання”, показати відмінності між громадськими організаціями та громадськими спілками.

Під час розкриття другого питання потрібно з'ясувати, хто може бути засновниками та членами громадських об'єднань, особливості і порядок їх утворення та легалізації.

При відповіді на третє питання необхідно розкрити права громадських об'єднань, особливості їх взаємовідносин з органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування.

Наприкінці доречно висвітлити порядок припинення громадських об'єднань, особливості добровільного припинення (саморозпуску, реорганізації), порядок заборони.

Список нормативних актів та літератури

Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 р. // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 30. – Ст. 1097.

Про молодіжні та дитячі громадські організації: Закон України від 01.12.1998 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1999. – № 1. – Ст. 2.

Про благодійництво та благодійні організації: Закон України від 16.09.1997 р. // Там же. – 1997. – № 46. – Ст. 292.

Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15.09.1999 р. // Там же. – 1997. – № 52. – Ст. 312.

Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзацу четвертого статті 2, частини другої статті 6, частин першої, другої статті 10 Закону України “Про молодіжні та дитячі громадські організації” (справа про молодіжні організації) від 13.12.2001 р. № 18-рп/2001 // Офіц. вісн. України. – 2002. – № 51. – Ст. 2310. – С. 466.

Вінников О. Урізана свобода, або Наслідки прийняття Закону “Про громадські об’єднання” / О. Вінников // Юрид. вісн. України. – 2012. – № 22 (2-8 черв.).

Кагляк Я. О. Інститути громадянського суспільства та інститут громадських організацій в Україні: теоретико-методологічні та нормопроектні аспекти / Я. О. Кагляк, В. Л. Федоренко // Бюл. М-ва юстиції України. – 2009. – № 4-5. – С. 75-88.

Слінько Т. М. Конституційно-правовий статус об’єднань громадян в Україні / Т. М. Слінько, О. Г. Кушніренко. – Х.: Арсис, 1998. – 176 с.

Т е м а 13. Політичні партії як суб’єкти конституційного права України

П л а н

1. Поняття “політична партія”, її політико-правова природа. Місце і роль політичних партій у політичній системі України та їх закріплення в Конституції і законах України.

2. Створення політичних партій, їх реєстрація. Регулювання партійного членства.

3. Реалізація політичними партіями своєї політико-правової природи у Верховній Раді України.

4. Гарантії діяльності та права політичних партій. Свобода опозиційної діяльності.

5. Кошти та майно політичних партій, їх фінансування.
6. Державний контроль за діяльністю політичних партій.

Спочатку необхідно з'ясувати політико-правову природу політичних партій, їх місце і роль у політичній системі України, особливо у взаємовідносинах громадянського суспільства і держави, звернувши увагу на їх закріплення в Конституції України та відповідних законах.

Висвітлення порядку створення політичних партій, процедури їх реєстрації, регулювання партійного членства, з одного боку, дозволить встановити рівень їх демократичного потенціалу, а з другого – його реалізацію у вищому представницькому органі нашої країни. Йдеться про розуміння органічно єдиного парламентарсько-правового та парламентарсько-партійного механізму перетворення представницької функції Верховної Ради України на законодавчу та інші її функції.

Досліджуючи четверте питання, важливо показати, чому для ефективного функціонування політичної та партійної систем в Україні необхідними і системоутворюючими є гарантії діяльності політичних партій, їх права, свобода опозиційної діяльності. Наприкінці слід з'ясувати джерела фінансування політичних партій та форми державного контролю за їх діяльністю.

Список нормативних актів та літератури

Про політичні партії в Україні: Закон України від 05.04.2001 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2001. – № 23. – Ст. 118 (зі змін. та допов. “Про внесення змін до Закону України “Про політичні партії в Україні””: Закон України від 06.07.2005 р. // Там же. – 2005. – № 34. – Ст. 437.

Про внесення зміни до статті 6 Закону України “Про політичні партії в Україні” щодо зупинення чи припинення членства в політичній партії: Закон України від 22.03.2012 р. // Офіц. вісн. України. – 2012. – № 30. – Ст. 1102.

Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17.11.2011 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2012. – № 10-11. – Ст. 73.

Про вибори Президента України: Закон України від 05.03.1999 р. // Там же. – 1999. – № 28. – Ст. 237 (зі змін. та допов.).

Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів: Закон України від 10.07.2010 р. // Там же. – 2010. – № 39. – Ст. 514.

Рішення Конституційного суду України № 1-2/2007 від 12.06.2007 р. (справа про утворення політичних партій в Україні) // Вісн. Конституц. Суду України. – 2007. – № 4. – С. 5.

Рішення Конституційного Суду України № 1-3/2007 від 16.10.2007 р. (справа про утворення та реєстрацію партійних організацій) // Там же. – 2007. – № 5. – С. 16, 19.

Адашис Л. І. Політичні партії в політичній системі суспільства / Л. І. Адашис // Другі конституційні читання: Зб. тез наук. доп. і повідомл. міжнар. наук. конф. молодих учених, асп. і студ., присвяч. пам'яті академіка права Ю. М. Тодики. – Х.: Права людини, 2009. – С. 3-6.

Барабаш Ю. Г. Політичні партії як суб'єкти виборчого процесу: міфи та реальність / Ю. Г. Барабаш // Громадянське суспільство і права людини: матеріали міжнар. наук.-практ. семінару (м. Харків, 9 груд. 2010 р.). – Х.: НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування, 2010. – С. 11-13.

Берченко Г. В. Внутрішня організація політичних партій як предмет конституційного регулювання / Г. В. Берченко // Бюл. М-ва юстиції України. – 2009. – 12. – С. 111-117.

Лукаш С. Ю. Політичні партії в системі взаємовідносин держави і народу в Україні: конституційно-правовий аспект / С. Ю. Лукаш // Пробл. законності. – Вип. 50. – Х.: Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2001. – С. 34-40.

Лукаш С. Ю. Проблеми реалізації політичними партіями функцій, передбачених в ст. 36 Конституції України / С. Ю. Лукаш // Влада та суспільство під впливом закону “циркуляція еліт”: Матеріали міжнар. наук.-теорет. конф. (XXIII Харків. політол. читання). – Х.: ХАП, НЮАУ ім. Ярослава Мудрого, НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування АПрН України, 2010. – С.114-116.

Лук'янов Д. В. Політичні партії в системі взаємодії громадянського суспільства та держави (роль та правове регулювання) / Д. В. Лук'янов. – Х.: Право, 2007. – 320 с.

Тема 14. Форми безпосередньої демократії в Україні: види та правове регулювання

П л а н

1. Поняття безпосередньої демократії та її головні форми.
2. Вибори як одна з основних форм безпосередньої демократії. Поняття і види виборчих систем. Виборча система в Україні.
3. Поняття і види референдумів в Україні. Юридична сила рішень, прийнятих на референдумі.
4. Інші форми безпосередньої демократії та їх конституційно-правове регулювання в Україні.
5. Проблеми вдосконалення конституційно-правового регулювання форм безпосередньої демократії в Україні.

При висвітленні першого питання необхідно розкрити сутність ідеї безпосередньої демократії, окреслити її головні форми, вказати на особливості їх конституційно-правового регулювання в Україні.

Відповідаючи на друге питання, слід відмітити значення виборів як однієї з основоположних форм безпосередньої демократії, розглянути особливості різних видів виборчих систем, їх переваги і недоліки. Далі доречно вказати, які типи виборчих систем уже використовувалися в Україні, за якою з них обираються відповідні органи державної влади та органи місцевого самоврядування згідно з чинним українським законодавством.

Третє питання присвячене тлумаченню поняття “інститут референдуму в Україні”, особливостям його конституційно-правового регулювання. Види референдумів мають бути розкриті через їх класифікацію за різноманітними ознаками, зокре-

ма, за територією проведення, юридичними наслідками, підставами проведення, за предметом, часом проведення, суб'єктом ініціювання, проголошення або призначення. Треба з'ясувати, які питання можуть бути предметом всеукраїнського та місцевих референдумів відповідно до Основного Закону, відмітити, як це питання висвітлюється спеціальним Законом України і вказати на неузгодженості. Особливу увагу необхідно приділити юридичним наслідкам проведення референдумів, проаналізувати досвід проведення референдумів в Україні.

Четверте питання присвячене іншим формам безпосередньої демократії, їх різноманітності у світі та особливостям відображення в українському законодавстві. Зокрема, йдеться про всенародні обговорення, мирні зібрання, мітинги, походи, демонстрації, звернення громадян до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб тощо.

На основі проведеного аналізу у п'ятому питанні необхідно окреслити напрямки вдосконалення конституційно-правового регулювання форм безпосереднього народовладдя в Україні.

Список нормативних актів та літератури

Конституція України від 28.06.1996 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141 (із змін., внесеними згідно із Законом України від 01.02.2011 р.) // Там же. – 2011. – № 10. – С. 489. – Ст. 68.

Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17.11. 2011 р. // Там же. – 2012. – № 10-11. – С. 416. – Ст. 73.

Про вибори Президента України: Закон України від 05.03.1999 р. в ред. Закону від 18.03.2004 р. // Там же. – 2004. – № 20-21. – Ст. 291.

Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів: Закон України від 10.07.2010 р. // Там же. – 2010. – № 35-36. – Ст. 491.

Про всеукраїнський та місцеві референдуми: Закон України від 03.07.1991 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1991. – № 33. – Ст. 433, із змін., внесен. згідно із Законом України від 19.06.1992 р. // Там же. – 1992. – № 35. – Ст. 515.

Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 р. // Там же. – 1996. – № 47. – Ст. 256 (зміни див.: Там же. – 1999. – № 26. – Ст. 219; 2004. – № 13. – Ст. 181; 2005. – № 11. – Ст. 200; 2009. – № 36-37. – Ст. 511; Голос України від 30.12.2011. – № 249).

Про затвердження Положення про загальні збори громадян за місцем проживання в Україні: постанова Верховної Ради України від 17.12.1993 р. № 3748-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – № 6. – Ст. 30.

Рішення Конституційного Суду України від 05.10.2005 р. № 6-рп/2005 (справа про здійснення влади народом) // Офіц. вісн. України. – 2005. – № 41. – С. 31. – Ст. 2605.

Рішення Конституційного Суду України від 27.03.2000 р. № 3-рп/2000 (справа про всеукраїнський референдум за народною ініціативою) // Там же. – 2000. – № 30. – Ст. 1285.

Рішення Конституційного Суду України від 26.02.1998 р. за № 1-рп/1998 (справа про вибори народних депутатів України) // Там же. – 1998. – № 23. – Ст. 93.

Рішення Конституційного Суду України від 19.04.2001 р. № 4-рп/2001 (справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання) // Там же. – 2003. – № 28. – Ст. 1379.

Барабаш Ю. Г. Шляхи оптимізації конституційної моделі інституту референдуму в Україні / Ю. Г. Барабаш // Бюл. М-ва юстиції України. – 2009. – № 6. – С. 31-40.

Барабаш Ю. Г. Співвідношення форм безпосередньої та представницької демократії при вирішенні питань, пов'язаних із державним суверенітетом / Ю. Г. Барабаш // Організаційні та правові проблеми забезпечення державного суверенітету: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 27 берез. 2009 р.). – Х.: Вид. СПІД ФО Вапнярчук Н.М., 2009. – С. 3-4.

Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В. Я. Тацій (голова редкол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Х.: Право, 2011. – 1128 с.

Основи демократії: навч. посібник / за заг. ред. А. Колодій. – К.: Ай Бі, 2002. – 684 с.

Погорілко В. Ф. Референдне право України: навч. посіб. / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К.: Ліра-К, 2006. – 366 с.

Ставнійчук М. І. Законодавство про вибори народних депутатів України: актуальні проблеми теорії і практики / М. І. Ставнійчук. – К.: Факт, 2001. – 156 с.

Тодыка О. Ю. Народовластие в условиях глобализации / О. Ю. Тодыка. – Х.: Право, 2005. – 334 с.

Цвік М. В. Форми безпосередньої демократії / М. В. Цвік // Конституційне право України; за ред. В. Я. Тація, В. Ф. Погорілка, Ю. М. Тодики. – К.: Укр. центр правн. студій, 1999. – С. 148-173.

Чуб О. О. Трансформації у виборчому законодавстві України / О. О. Чуб // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 836-840 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2011-3/11coovzu.pdf>

Чуб Е. А. Многообразие форм политической активности граждан как фактор демократичности государственной власти / Е. А. Чуб // Конституционно-правовые основы народовластия в России и Украине: Сб. науч. трудов. – Х.: Право, 2012. – С. 268-290.

Т е м а 15. **Виборчі права громадян**

П л а н

1. Виборчі права: поняття, зміст та види.
2. Конституційні засади виборів в Україні як гарантія забезпечення виборчих прав.
3. Конституційно-правове регулювання реалізації активного виборчого права.
4. Конституційно-правове регулювання реалізації пасивного виборчого права.

У першому питанні студент повинен розкрити правову природу, зміст виборчих прав, назвати виборчі права та коротко їх охарактеризувати.

Висвітлюючи друге питання, потрібно розкрити зміст, сутність та значення принципів виборчого права, що прямо проголошені Конституцією України та впливають із її змісту і природи виборів у контексті забезпечення виборчих прав громадян.

Відповідь на третє питання доречно присвятити ґрунтовному аналізу реалізації активного виборчого права. Крім того, необхідно розкрити законодавчі та інші гарантії його здійснення.

Наприкінці слід визначити вимоги, які ставить законодавство до кандидатів у депутати, кандидатів на пост Президента України, розкрити порядок, способи їх висування та реєстрації, проаналізувати виборче законодавство на предмет гарантій реалізації пасивного виборчого права.

Список нормативних актів та літератури

Про вибори народних депутатів України: Закон України від 17.11.2011 р. № 4061-VI // Офіц. вісн. України. – 2011. – № 97. – Ст. 3526.

Рішення Конституційного Суду України від 05.04.2012 р. № 8-рп/2012 (справа про висування кандидатів у народні депутати України за змішаної виборчої системи) // Там же. – 2012. – № 30. – Ст. 1122.

Рішення Конституційного Суду України від 04.04.2012 р. № 7-рп/2012 // Там же. – 2012. – № 29. – Ст. 1077.

Рішення Конституційного Суду України від 19.10.2009 р. № 26-рп/2009 (справа про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виборів Президента України) // Там же. – 2012. – № 29. – Ст. 1077.

Рішення Конституційного Суду України від 10.06.2009 р. № 14-рп/2009 // Там же. – 2009. – № 82. – Ст. 2793.

Вибори в Європейському Союзі / За ред. Ковриженка Д.С.; Лабораторія законодавчих ініціатив. – К.: ФАДА, ЛТД, 2006. – 156 с. (ел. версія http://www.parliament.org.ua/docs/files/8/1150892324_ans.pdf)

Виборче право: навч. посіб. / за ред. В. Ф. Погорілка, М. І. Ставнійчук. – К.: Парламентське вид-во, 2003. – 383 с.

Ключковський Ю. Виборчі системи та українське виборче законодавство / Ю. Ключковський. – К.: Час Друку, 2011. – 132 с.

Ключковський Ю. Принцип загального виборчого права в контексті місцевих виборів і активне виборче право / Ю. Ключковський // Вибори та демократія. – № 4 (26). – 2010. – С. 11-22.

Козодой Л. Принцип загального виборчого права: теоретико-конституційний аналіз / Л. Козодой // Там же. – № 3 (21). – 2009. – С 4-9.

Речицький В. Десять тез про українську виборчу систему [Електронний ресурс] – Режим доступу // <http://helsinki.org.ua/index.php?id=1179494295>

Стаднік О. Поняття та класифікація принципів виборчого права / О. Стаднік // Вибори та демократія. – 2009. – № 3 (21). – С. 25-30.

Т е м а 16. Конституційно-правові засади інформаційної діяльності в Україні

П л а н

1. Поняття, зміст та принципи інформаційної діяльності.
2. Види інформаційної діяльності та особливості їх правового регулювання.
3. Конституційно-правові гарантії свободи інформаційної діяльності.
4. Вплив міжнародних стандартів на конституційно-правове регулювання інформаційної діяльності.

Розкриваючи тему роботи, необхідно розглянути та проаналізувати поняття і зміст інформаційної діяльності, принципи її правового регулювання. При дослідженні другого питання слід зупинитися на особливостях правового регулювання різних видів інформаційної діяльності.

На основі аналізу конституційних положень, чинного законодавства України треба охарактеризувати конституційно-

правові гарантії свободи інформаційної діяльності. Наприкінці слід з'ясувати міжнародно-правові акти, які у своїй сукупності закладають основи певного порядку у сфері інформаційної діяльності, сприяють налагодженню й активізації міжнародного обміну інформацією, та їх вплив на конституційно-правове регулювання інформаційної діяльності.

Список нормативних актів та літератури

Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ // Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650 (у новій редакції).

Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-ХІІ // Там же. – 1994. – № 16. – Ст. 93.

Про порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 04.01.2002 р. № 3 // Офіц. вісн. України. – 2002. – № 2. – Ст. 57.

Речицкий В. В. Символическая реальность и право / В. В. Речицкий. – Л.: ВНТЛ-Класика, 2007. – 732 с.

Речицький В. Нова культурна ситуація потребує нових форм правового регулювання (Свобода думки + свобода слова = демократія) / В. Речицький // Юрид. вісн. України. – 2002. – № 13. – С.7.

Кушакова Н. Конституційне право на інформацію в Україні: сучасний підхід / Н. Кушакова // Право України. – 2002. – № 12. – С. 51-55.

Кушакова Н. Конституційне право на інформацію: правомірні та неправомірні обмеження / Н. Кушакова // Вісн. Конституц. Суду України. – 2002. – № 3. – С. 66-70.

Куц Г. Г. Стан виконання в Україні ст.10(1) Конвенції про захист прав людини щодо свободи вираження поглядів / Г. Г. Куц // Вісн. Верхов. Суду України. – 2000. – № 4. – С. 56-60.

Нестеренко О. В. Підстави обмеження права на доступ до інформації / О. В. Нестеренко // Пробл. законності. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2007. – Вип. 86. – С. 49-55.

Нестеренко О. Конституційно-правове регулювання права на доступ до інформації / О. Нестеренко // Юрид. журнал. – 2008. – № 3. – С. 90-100.

Нестеренко О. Конституційне право на доступ до інформації: сутність, зміст та обсяг / О. Нестеренко // Юрид. Україна. – 2008. – № 3. – С. 26-32.

Питання свободи думки та слова в рішеннях Європейського суду з прав людини // Вісн. Верхов. Суду України. – 2000. – № 5. – С. 61-63.

Правові основи формування та функціонування органів державної влади у контексті євроінтеграції: моногр. / Ю. П. Битяк, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін.; за ред. Ю. П. Битяка, О. Г. Данильяна. – Х.: Право, 2010. – 340 с.

Слінько Т. М. Категорія свободи слова у порівняльно-правовому аспекті / Т. М. Слінько // Наука конституційного права України: сучасний стан та напрямки розвитку / за ред. А. П. Гетьмана. – Х.: Право, 2009. – С. 164-168.

Слінько Т. М. Свобода вираження поглядів у рішеннях Європейського суду з прав людини та загальні критерії її обмеження / Т. М. Слінько // Форум права. – 2009 – № 3. – С. 580-585 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09ctmkio.pdf>

Слінько Т. М. Проблеми правового регулювання статусу ЗМІ щодо висвітлення діяльності органів публічної влади в контексті європейської інтеграції / Т. М. Слінько // Наук. записки Львів. ун-ту бізнесу та права: зб. наук. праць з економ. та юрид. наук. – Л., 2011. – Вип. 7. – С. 174-178.

Середюк В. В. Конституційно-правове регулювання свободи масової інформації в Україні / В. В. Середюк // Пробл. законності. – Вип. 98. – 2008. – С. 195-199.

Середюк В. В. Міжнародно-правові стандарти свободи масової інформації та їх національна імплементація / В. В. Середюк // Юрид. Україна. – 2009. – № 9. – С. 9-13.

Скрипнюк О. Свобода думки і слова: конституційно-правові гарантії в Україні / О. Скрипнюк // Там же. – 2011. – № 3. – С. 28-32.

Право на доступ до інформації: теорія та практика / О. Нестеренко, О. Северин; Харків. правозахисна група. – Х.: Права людини, 2008. – 348 с.

Тема 17. Свобода масової інформації: конституційно-правовий аспект

П л а н

1. Свобода масової інформації як правова категорія.
2. Правове регулювання свободи масової інформації в Україні.
3. Правові гарантії свободи масової інформації.
4. Міжнародно-правовий досвід у регулюванні свободи масової інформації.

Розглядаючи перше питання, необхідно розкрити зміст і сутність свободи масової інформації, всебічно дослідити співвідношення свободи масової інформації зі свободою слова, свободою друку, свободою масової комунікації, з правом на доступ до інформації.

При викладенні другого питання слід проаналізувати законодавство у сфері свободи масової інформації в Україні.

Розкриваючи третє питання, треба дати визначення поняття “гарантії свободи масової інформації” та вказати основні правові гарантії реалізації свободи масової інформації.

Наприкінці необхідно дослідити міжнародно-правовий досвід регулювання свободи масової інформації, окремо зупинитися на американській та європейській парадигмах свободи висловлювання та свободи масової інформації.

Список нормативних актів та літератури

Речицький В. Нова культурна ситуація потребує нових форм правового регулювання (Свобода думки + свобода слова = демократія) / В. Речицький // Юрид. вісн. України. – 2002. – № 13. – С. 7.

Речицкий В. В. Символическая реальность и право / В. В. Речицкий. – Л.: ВНТЛ – Класика, 2007. – 732 с.

Речицький В. В. Відкритість інформації як універсальна вимога / В. В. Речицький // Вісн. Нац. Акад. Наук України. – 2003. – № 9. – С. 26-45.

Свобода інформації: теорія та практика / Харків. правозахисна група. – Х.: Фоліо, 2004.

Слінько Т. М. Конституційно-правові аспекти забезпечення права на інформацію в Україні / Т. М. Слінько // Пробл. законності. – 1999. – Вип. 40 – С. 32-38.

Слинько Т. М. Свобода слова в умовах народовладдя / Т. М. Слинько, А. Г. Кушниренко // Конституційно-правові основи народовладдя в Росії та Україні: сб. науч. трудов. – Х.: Право, 2012. – С. 157-183.

Кушакова Н. Конституційне право на інформацію в Україні: сучасний період / Н. Кушакова // Право України. – 2002. – № 12. – С. 51-55.

Кушакова Н. Конституційне право на інформацію: правомірні та неправомірні обмеження / Н. Кушакова // Вісн. Конституц. Суду України. – 2002. – № 3. – С. 66-70.

Середюк В. В. Конституційно-правове регулювання свободи масової інформації в Україні / В. В. Середюк // Пробл. законності. – Вип. 98. – 2008. – С. 195-199.

Середюк В. В. Міжнародно-правові стандарти свободи масової інформації та їх національна імплементація / В. В. Середюк // Юрид. Україна. – 2009. – № 9. – С. 9-13.

Слінько Т. М. Свобода вираження поглядів у рішеннях Європейського суду з прав людини та загальні критерії її обмеження / Т. М. Слінько, В. В. Середюк // Форум права. – 2009. – № 3. – С. 580-585 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2009-3/09ctmkio.pdf>

Середюк-Буз В. В. Американська парадигма обмеження свободи масової інформації / В. В. Середюк-Буз // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 717–721 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-3/11cvcvcmi.pdf>

Середюк-Буз В.В. Європейська парадигма обмеження свободи масової інформації / В. В. Середюк-Буз // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія: Право. – 2011. – № 988. – С. 104-108.

Шевчук С. Свобода вираження поглядів: практика Європейського суду з прав людини у порівняльній перспективі / С. Шевчук. – К.: Реферат, 2005. – 192 с.

Тема 18. Конституційно-правове регулювання друкованих засобів масової інформації в Україні

П л а н

1. Поняття, види та правове регулювання діяльності друкованих засобів масової інформації в Україні.
2. Порядок легалізації та припинення діяльності друкованого засобу масової інформації.
3. Особливості правового статусу журналістів друкованих засобів масової інформації.
4. Юридична відповідальність за порушення законодавства про друковані засоби масової інформації в Україні.

При висвітленні першого питання необхідно дати визначення поняття “друкований засіб масової інформації” (ДЗМІ), виокремити види та проаналізувати законодавство, яке регулює діяльність ДЗМІ в Україні.

У другому питанні слід з’ясувати та розглянути порядок легалізації (а саме: подача заяви про державну реєстрацію ДЗМІ, порядок розгляду заяви про державну реєстрацію ДЗМІ, підстави відмови в державній реєстрації ДЗМІ, порядок оскарження такої відмови, видача свідоцтва про державну реєстрацію ДЗМІ), перереєстрації та припинення діяльності ДЗМІ.

У відповіді на третє питання слід розкрити особливості правового статусу журналістів ДЗМІ, зосереджуючи увагу на правах, обов’язках та гарантіях діяльності журналістів.

Завершуючи вивчення теми, треба встановити види юридичної відповідальності, яка може бути застосована за порушення законодавства про ДЗМІ в Україні; окремо зупинитися на цивільно-правовій, адміністративно-правовій та кримінальній відповідальності.

Список нормативних актів та літератури

Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16.11.1992 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – № 1. – Ст. 1.

Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів: Закон України від 23.09.1997 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1997. – № 50. – Ст. 302.

Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України від 23.09.1997 р. № 539/97-ВР // Там же. – 1997. – № 49. – ст.299 (зі змін.).

Акопов Г. Л. Информационное право: учеб. пособ. / Г. Л. Акопов. – Ростов н/Д: Феникс, 2008. – 348 с.

Бачило И. Л. Информационное право: учеб. для вузов / И. Л. Бачило. – М.: Высшее образование, Юрайт-Издат, 2009. – 454 с.

Городов О. А. Информационное право: учеб. пособ. / О. А. Городов. – М.: Проспект, 2009. – 256 с.

Ісаєнко І. П. Роль друкованих засобів масової інформації на сучасному етапі розвитку держави і суспільства / І. П. Ісаєнко // Треті конституційні читання: зб. тез наук. доп. і повідомл. між-нар. наук. конф. молодих учених, асп. і студ., присвяч. пам'яті академіка права Ю.М. Тодики (Харків, 28-29 трав. 2010 р.). – Х.: Права людини, 2010. – С. 173-174.

Ісаєнко І. П. Конституційно-правове регулювання діяльності друкованих та аудіовізуальних засобів масової інформації в Україні / І. П. Ісаєнко // Держ. буд-во та місц. самоврядування: зб. наук. пр. – Х.: Право, 2011. – Вип. 21. – С. 209-219.

Копылов В. А. Информационное право: учеб. / В. А. Копылов. – М.: Юристъ, 2002. – 512 с.

Рассолов М. М. Информационное право: учеб. пособ. / М. М. Рассолов. – М.: Юристъ, 1999. – 399 с.

Рихтер А. Г. Правовые основы журналистики: учеб. / А. Г. Рихтер. – 2-е изд., исправл. и дополн. – М.: ВК, 2009. – 456 с.

Марущак А. І. Інформаційне право: регулювання інформаційної діяльності: [навч. посіб.] / А. І. Марущак. – К.: Скіф, КНТ, 2008. – 344 с.

Семьоркіна О. М. Друковані засоби масової інформації: проблеми реєстрації / О. М. Семьоркіна // Бюл. М-ва юстиції України. – 2011. – № 8/9. – С. 144-148.

Слінько Т. М. Правовий статус і перспективи розвитку друкованих та аудіовізуальних засобів масової інформації в Україні / Т. М. Слінько, О. Г. Кушніренко // Проблеми активізації конституційно-правових досліджень і вдосконалення викладання конституційного права. – Х.: Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого, 1999. – С. 116-127.

Т е м а 19. Право на доступ до публічної інформації в Україні: конституційно-правовий аспект

П л а н

1. Право на доступ до публічної інформації: зміст, сутність і значення.
2. Суспільно необхідна інформація: сутність і роль у механізмі забезпечення доступу до публічної інформації.
3. Конституційно-правові підстави обмеження реалізації права на доступ до публічної інформації.
4. Стан забезпечення права на доступ до публічної інформації в Україні.

При висвітленні першого питання необхідно розкрити поняття, зміст, сутність та роль права на доступ до інформації. Продемонструвати його значення для реалізації інших прав людини та становлення України як правової, демократичної держави. Крім того, треба проаналізувати поняття “публічна інформація” та розкрити його зміст.

Відповідь на друге питання повинна будуватися так: 1) коли з'являється потреба апелювати до категорії “суспільно необхідна інформація”?; 2) критерії та умови, за яких можна казати, що інформація є такою, що становить суспільний інтерес; 3) хто повинен вирішувати, чи є інформація суспільно необхідною.

У третьому питанні слід висвітлити загальний принцип максимальної відкритості влади, описати, лише за дотримання яких вимог та умов публічна інформація може бути віднесена

до інформації з обмеженим доступом, а яка інформація за жодних умов не може бути інформацією з обмеженим доступом. Далі доречно з'ясувати сутність та значення трискладового тес-ту, що міститься в ч. 2 ст. 6 Закону України “Про доступ до публічної інформації”. Додатково необхідно відповісти на питання: чи можуть рішення органів державної влади та місцевого самоврядування бути віднесені до службової інформації.

Наприкінці роботи треба дати оцінку стану забезпечення доступу до інформації в Україні після набуття чинності Законом України “Про доступ до публічної інформації” та нової редакції Закону України “Про інформацію”.

Список нормативних актів та літератури

Про інформацію: Закон України від 13.01.2011 № 2657-12 // Відом. Верхов. Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 313.

Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-17 // Там же. – 2011. – № 32. – Ст. 314.

Про доступ до судових рішень: Закон України від 22.12.2005 р. № 3262-IV // Там же. – 2006. – № 15. – Ст. 128.

Рішення Конституційного Суду України від 30.10.1997 р. 5-зп у справі щодо офіційного тлумачення статей 3, 23 3, 23, 31, 47, 48 Закону “Про інформацію” і Закону “Про прокуратуру”) // Офіц. вісн. України. – 1997. – № 46. – С. 126.

Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України від 20.01.2012 р. № 2-рп/2012 // Там же. – 2012. – № 9. – Ст. 332.

Нестеренко О. В. Конституційне право на доступ до інформації: сутність, зміст та обсяг / О. В. Нестеренко // Юрид. Україна. – № 3. – 2008. – С. 26-32.

Смолла Р. Право граждан на получение информации: “прозрачность” деятельности государственных органов / Р. Смолла. – [Електрон. ресурс] // Материали о “Демократии”. – Режим доступу: <http://www.infousa.ru/government/dmpaper10.Htm>

Шевердяев С. Н. Право на інформацію: к вопросу о конституционно-правовой сущности / С. Н. Шевердяев // Право и политика. – 2001. – № 10. – С. 91-100.

Методичні рекомендації щодо практичного впровадження Закону України “Про доступ до публічної інформації” / М. В. Лациба, О. С. Хмара, В. В. Андрусів та ін.; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. – К.: Агентство “Україна”, 2011. – 144 с. ([Електрон. ресурс] <http://www.ucipr.kiev.ua>).

Права людини в Україні 2011. VIII. Право на доступ до інформації // Права людини в Україні 2011. Доповіді правозахисних організацій. – Х.: Права людини, 2012.

Петрова Н. Медіа право / Н. Петрова, В. Якубенко. – К.: Київська типографія, 2007.

Свобода інформації: теорія та практика / Харків. правозахисна група. – Х.: Фоліо, 2004.

Слінько Т. М. Конституційно-правові аспекти права на інформацію в Україні / Т. М. Слінько // Актуальні проблеми формування правової держави в Україні: До 50-ї річниці Конвенції про захист прав людини та основних свобод: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф.: У 2 ч. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2000. – Ч. 1. – С. 208-210.

Про доступ до публічної інформації: науково-практичний коментар до Закону України / за ред. Д. Котляр. – К.: Центр суспільних медіа, 2012. ([Електрон. ресурс] <http://komsvobslova.rada.gov.ua/komsvobslova/control/uk>)

Рішення Європейського суду «Tarsasag A Szabadsagjogokert» проти Угорщини» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://library.khpg.org>

Тема 20. Конституційний контроль в Україні

П л а н

1. Поняття “конституційний контроль”.
2. Види конституційного контролю.
3. Органи конституційного контролю (порівняльний аспект).

4. Конституційний Суд України як орган конституційного контролю.

5. Акти Конституційного Суду України.

Виклад матеріалу необхідно почати з визначення поняття “конституційний контроль”. У цьому зв’язку варто назвати його основні риси, показати відмінність нормоконтролю, що здійснюється органом конституційної юрисдикції, від контролю, за який відповідальні органи прокуратури, омбудсман та інші державно-правові інституції. Доцільно також охарактеризувати місце органів конституційного контролю в сучасній демократичній державі.

Наступним кроком має бути виокремлення видів нормоконтролю. Необхідно проаналізувати такі його різновиди, як абстрактний і конкретний, попередній і наступний. Далі бажано з’ясувати, по яких конкретно категоріях справ Конституційний Суд України провадить попередній, а по яких наступний нормоконтроль.

Важливим етапом дослідження є також стислий порівняльний аналіз діяльності органів конституційного контролю в інших країнах. Розкриваючи це питання, необхідно зосередитися на різних моделях конституційної юстиції, зокрема, американській, європейській та латиноамериканській. Особливу увагу слід звернути на таку специфічну модель, як “суд ампаро”.

Після цього доцільно викласти і пояснити особливості здійснення конституційного контролю Конституційним Судом України. Зокрема, слід розглянути функції та повноваження Конституційного Суду, порядок його формування, стадії та основні процедури конституційного провадження. Доречно проаналізувати також гарантії незалежності суддів Конституційного Суду України та проблеми, які виникають у цій сфері.

На завершальному етапі роботи необхідно зробити огляд актів єдиного органу конституційної юрисдикції в Україні, проаналізувати юридичну природу таких актів, як рішення, висновки, ухвала; з’ясувати, які між ними існують відмінності. Бажано також, щоб прискіпливому аналізу були піддані властивості рішень Конституційного Суду України, зокрема, їх остаточність, неоскаржуваність і обов’язковість.

Список нормативних актів та літератури

Про Конституційний Суд України: Закон України від 16.10.1996 р. № 422/96-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 49. – Ст. 272.

Рішення Конституційного Суду України за № 15-рп/2000 від 14.12.2000 р. (справа про порядок виконання рішень Конституційного Суду України) // Офіц. вісн. України. – 2000. – № 51. – Ст. 2226.

Конституційна юрисдикція: підруч. / за ред. Ю. Г. Барабаша та А. О. Селіванова. – Х.: Право, 2012. – 168 с.

Мироненко О. М. Конституційний Суд України / О. М. Мироненко. – К.: Київ. правда, 2011. – 910 с.

Скомороха В. Є. Конституційна юрисдикція в Україні / В. Є. Скомороха. – К.: МП Леся, 2007. – 716 с.

Марцеляк О. В. Конституційний Суд України і прокуратура в конституційно-правовому механізмі забезпечення основних прав громадян / О. В. Марцеляк, Ю. М. Тодика. – Х.: Лібра, 1998. – 107 с.

Шевчук С. Основи конституційної юриспруденції / С. Шевчук. – Х.: Консум, 2002. – 296 с.

Т е м а 21. Процедури в конституційному судочинстві

П л а н

1. Поняття “юридична процедура”. Загальна характеристика процесуальних форм роботи Конституційного Суду України.

2. Особливості процедур конституційного судового нормоконтролю.

3. Особливості процедур тлумачення Конституції та законів України Конституційним Судом України.

Виклад матеріалу необхідно почати з визначення природи юридичних процедур, з’ясування їх специфіки в судочинстві, зокрема конституційному. Наступним кроком має бути стислий

аналіз форм вирішення різних видів справ, віднесених Конституцією України до компетенції Конституційного Суду. Після цього доцільно визначити і пояснити особливості конституційного провадження у справах щодо визнання актів вищих органів державної влади неконституційними. На завершальному етапі роботи необхідно охарактеризувати процедури надання офіційного тлумачення Конституції та законів України.

Список нормативних актів та літератури

Про Конституційний Суд України: Закон України від 16.10.1996 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 49. – Ст. 272.

Регламент Конституційного Суду України (у ред. від 24.12.2009 р.) // Офіц. вісн. України. – 1997. – № 20. – Ст. 87.

Євсєєв О. П. Процедури в конституційному праві України / О. П. Євсєєв. – Х.: ФІНН, 2010. – 184 с.

Конституційна юрисдикція: підруч. / за ред. Ю. Г. Барабаша та А. О. Селіванова. – Х.: Право, 2012. – 168 с.

Скомороха В. Є. Конституційна юрисдикція в Україні / В. Є. Скомороха. – К.: МП Леся, 2007. – 716 с.

Тодыка Ю. Н. Толкование Конституции и законов Украины: теория и практика / Ю. Н. Тодыка. – Х.: Факт, 2001. – 328 с.

Т е м а 22. Система територіального устрою України

П л а н

1. Поняття територіального устрою України, його відмінність від державного устрою.
2. Принципи територіального устрою України.
3. Система адміністративно-територіального устрою України.
4. Порядок вирішення питань щодо зміни територіального устрою України.

Розкриваючи перше питання, слід з'ясувати поняття “територіальний устрій”, його відмінність від державного устрою.

При відповіді на друге питання треба розглянути систему адміністративно-територіального устрою України, встановити, які саме адміністративно-територіальні одиниці включає до себе система АТУ, навести їх класифікацію та загальну характеристику.

У третьому питанні потрібно звернути увагу на такі конституційні принципи територіального устрою України: єдність та цілісність державної території; поєднання централізації та децентралізації у здійсненні державної влади; збалансованість соціально-економічного розвитку регіонів (з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, культурних та інших особливостей).

Наприкінці необхідно розглянути порядок вирішення питань, пов'язаних з адміністративно-територіальним устроєм України, які віднесені до компетенції Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування.

Список нормативних актів та літератури

Про столицю України – місто-герой Київ: Закон України від 15.01.1999 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1999 р. – № 11. – Ст. 79.

Рішення Конституційного Суду України № 11-рп/2001 від 13.07.2001 р. (справа про адміністративно-територіальний устрій) // Офіц. вісн. України. – 2001. – № 29. – Ст. 1327.

Ищенко О. Принципи адміністративно-територіального устрою України / О. Ищенко // Право України. – 2011. – № 4. – С. 238-244.

Ищенко О. Реалізація Верховною Радою України повноважень у сфері адміністративно-територіального устрою України / О. Ищенко // Юрид. журнал. – 2010. – № 3. – С. 58-65.

Ищенко О. Питання адміністративно-територіального устрою у правових позиціях Конституційного Суду України:

проблеми теорії та практики / О. Іщенко, О. Совгіря // Вісн. Конституц. Суду України. – 2010. – № 4. – С. 107-117.

Калиновський Б. В. Шляхи удосконалення конституційної моделі адміністративно-територіального устрою та організації місцевої публічної влади України / Б. В. Калиновський // Часопис Київ. ун-ту права. – 2011. – № 3. – С. 100-103.

Клименко О. Перспективи розвитку територіального устрою України / О. Клименко // Підприємництво, госп-во і право. – 2011. – № 5. – С. 7-10.

Конституція України. Науково-практичний коментар / редкол.: В. Я. Тацій (голова редкол.), О. В. Петришин (відп. секретар), Ю. Г. Барабаш та ін. – 2-ге вид., переробл. і доповн. – Х.: Право, 2011. – С. 932-945.

Колісник В. П. Актуальні проблеми конституційно-правового регулювання державно-територіального устрою України / В. П. Колісник // Наука конституційного права України: сучасний стан та напрями розвитку: матеріали виступів учасників “круглого столу”. – Х.: Право, 2009. – С. 78-83.

Кушниренко А. Г. Проблемы административно-территориального устройства Украины в условиях формирования правового государства / А. Г. Кушниренко // Пробл. законности. – 1993. – Вып. 28.

Кушниренко А. Г. Унитаризм как принцип конституционного строя Украины и форма государственного единства / А. Г. Кушниренко, Т. Н. Слинко // Конституц. развитие России и Украины: сб. науч. тр. – Вып. 1. – Х.: Право, 2011. – С. 193-210.

Магновський І. Й. Теоретико-правові основи територіального устрою України / І. Й. Магновський // Наук. вісн. Нац. акад. внутр. справ. – 2011. – № 3. – С. 253-260.

Новик В. Сучасний стан адміністративно-територіального устрою та шляхи його вдосконалення / В. Новик // Вісн. Нац. акад. держ. управління при Президентові України. – 2004. – № 2.

Ткачук П. Район: актуальні питання історії, теорії і практики територіального устрою / П. Ткачук // Право України. – 1998. – № 9.

Тварковська Л. До питання про концептуальні підходи у реформуванні системи адміністративно-територіального устрою в Україні / Л. Тварковська // Віче. – 2011. – № 8. – С.27-29.

Т е м а 23. Функції Верховної Ради України

П л а н

1. Поняття та система функцій Верховної Ради України.
2. Представницька функція в системі функцій парламенту.
3. Загальна характеристика законодавчої функції Верховної Ради України.
4. Установча функція як напрямок діяльності парламенту України.
5. Функція парламентського контролю: сутність, форми здійснення.

При розкритті цієї теми слід зважати на розмаїття поглядів, які існують стосовно напрямків діяльності парламенту. Отже, при аналізі першого питання необхідно звернути увагу на представлену в науковій літературі класифікацію функцій Верховної Ради України.

Друге питання стосується сутності парламенту як представницької установи. Таким чином, треба навести приклади, в яких випадках Верховна Рада виступала саме як представник Українського народу.

При висвітленні третього питання слід розкрити зміст законодавчого процесу в Україні та особливості такої форми нормативно-правових актів, як закони (порядок їх прийняття, предмет виключно законодавчого регулювання тощо).

Четверте питання стосується ролі парламенту у формуванні органів влади та посадових осіб. При аналізі п'ятого питання слід пам'ятати, що функція парламентського контролю має свої особливості, насамперед, у частині інституціонального механізму її здійснення.

Список нормативних актів та літератури

Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2010. – № 14-15, № 16-17. – Ст. 133.

Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 04. 04.1995 р. // Там же. – 1995. – № 19. – Ст.134.

Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України // Там же. – 1998. – № 20. – Ст.99.

Про Рахункову палату: Закон України // Там же. – 1996. – № 43. – Ст. 212. (зі змін.). – Там же. – 1998. – № 24. – Ст. 137.

Барабаш Ю. Г. Парламентський контроль в Україні (конституційно-правовий аспект) / Ю. Г. Барабаш. – Х., 2004.

Колесник К. О. Парламентська процедура: порівняльно-правовий аналіз / К. О. Колесник. – Х., 2002.

Наливайко Л. Р. Функції Верховної Ради України: критерії класифікації та види / Л. Р. Наливайко, Х. В. Приходько // Бюл. М-ва юстиції України. – 2003. – № 11. – С. 5-14.

Пустовіт Ж. М. Основні напрями діяльності Верховної Ради України – парламенту України / Ж. М. Пустовіт // Там же. – 2011. – № 6 (червень). – С. 27-34.

Фрицький Ю. О. Правові засади реалізації законодавчої влади Верховною Радою України / Ю. О. Фрицький // Публічне право. – 2011. – N 4. – С. 37.

ЗМІСТ

Загальні положення.....	3
Тема 1. Становлення конституціоналізму в Україні.....	5
Тема 2. Конституційне право України як галузь вітчизняного права.....	6
Тема 3. Засади конституційного ладу.....	8
Тема 4. Конституційно-правові засади міжнародної діяльності України.....	10
Тема 5. Конституція України як Основний Закон суспільства і держави.....	12
Тема 6. Конституційно-правові відносини та їх структура.....	15
Тема 7. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні.....	17
Тема 8. Обмеження прав людини.....	19
Тема 9. Конституційно-правовий статус іноземців та осіб без громадянства в Україні.....	21
Тема 10. Правовий статус біженців та осіб, які потребують тимчасового чи додаткового захисту.....	23
Тема 11. Конституційно-правове регулювання мовних відносин.....	25
Тема 12. Конституційно-правовий статус громадських об'єднань.....	27
Тема 13. Політичні партії як суб'єкти конституційного права України.....	28
Тема 14. Форми безпосередньої демократії в Україні: види та правове регулювання.....	31
Тема 15. Виборчі права громадян.....	34
Тема 16. Конституційно-правові засади інформаційної діяльності в Україні.....	36
Тема 17. Свобода масової інформації: конституційно-правовий аспект.....	39
Тема 18. Конституційно-правове регулювання друкованих засобів масової інформації в Україні.....	41
Тема 19. Право на доступ до публічної інформації в Україні: конституційно-правовий аспект.....	43
Тема 20. Конституційний контроль в Україні.....	45
Тема 21. Процедури в конституційному судочинстві.....	47
Тема 22. Система територіального устрою України.....	48
Тема 23. Функції Верховної Ради України.....	51

Навчальне видання
Електронна копія
ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ
з НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
“КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО
УКРАЇНИ”
ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО ЇХ НАПИСАННЯ

(галузь знань 0304 “Право,”
освітньо-кваліфікаційний рівень “Бакалавр”,
напрямок підготовки 6.030401 “Правознавство”)

для студентів II курсу
заочного факультету

Укладачі: БАРАБАШ Юрій Григорович,
СЛІНЬКО Тетяна Миколаївна,
БАЙРАЧНА Лариса Кімівна,
БЕРЧЕНКО Григорій Валерійович,
ВЕНІСЛАВСЬКИЙ Федір Володимирович,
ДАХОВА Ірина Іванівна,
КИЧУН Віктор Іванович
КОЛІСНИК Віктор Павлович,
КУШНІРЕНКО Олександр Георгійович,
ЛЕТНЯНЧИН Любомир Іванович,
ЛУКАШ Сергій Юрійович,
НЕСТЕРЕНКО Оксана Вячеславівна,
СЕРЕДЮК-БУЗ Вікторія Василівна,
ТКАЧЕНКО Євген Володимирович,
ТКАЧЕНКО Юрій Володимирович,
ЧУБ Олена Олександрівна,

Відповідальний за випуск *Ю. Г. Барабаш*

Редактор *Л. В. Русанова*

Комп’ютерна верстка *А. В. Старжинської*

План 2012.

Підп. до друку 09.10.2012. Формат 60x84 ¹/₁₆. Папір офсетний.
Друк: ризограф. Ум. друк. арк. 3,44. Обл.-вид. арк. 2,15. Вид. № 176.
Тираж 250 прим. Зам. № 4487. Ціна договірна.

Редакційно-видавничий відділ
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.

Друкарня
Національного університету “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”,
вул. Пушкінська, 77, м. Харків, 61024, Україна.